

Луцьк: ред.-вид. відділ Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. – 154 с.

19. Державний архів Рівненської області (ДАРО). – Ф.Р.–30 (Колекція документів ОУН–УПА що діяли на території Рівненської області). – Оп.2. – Спр.17 (Військові звання і функції органів управління УПА). – 45 арк.

20. Літопис УПА. Т.1. Волинь і Полісся: німецька окупація; книга перша: Початки УПА; документи і матеріали / Від. ред. С. Шендера, співред. П. Потічний. – Торонто: «Літопис УПА», 1989. – 256 с.

References

1. Central'nyj derzhavnyj arhiv Vyshhyh organiv vlady i upravlinnja Ukrai'ny (DAVOVU). – F.3833 (Krajovij provid Organizacii' ukrai'ns'kyh nacionalistiv na zahidnoukrai'ns'kyh zemljah 1941–1947 rr.). – Op.1. – Spr.87 (Harakterystyka partyzans'kogo radjans'kogo ruhu, vidnoshennja do n'ogo OUN i metody borot'by z nym (cherven' 1942 r.)). – 33 ark.

2. Galuzevyj derzhavnyj arhiv Sluzhby bezpeky Ukrai'ny (GDASBU). – F.13 (Drukovanyh vydan'). – Spr.372 (zbirka dokumentiv pro strukturu i harakter antyradjans'koi' dijaj'nosti OUN i UPA). T.5. – 475 ark.

3. Litopys UPA. T.24. Ideja i chyn: organ Provodu OUN, 1942–1946 / Vid. red. Je. Shendera, spivred. P. Potichnyj. – Toronto–L'viv: «Litopys UPA», 1995. – 592 s.

4. Koval' M. V. Ukrai'na v Drugij svitovij i Velykij vitchyznanyh vijnah (1939–1945 rr.) / Za red. M. V. Kovalja. – K.: Al'ternatyvy, 1999. – 147 s.

5. Central'nyj derzhavnyj arhiv Gromads'kyh ob'jednan' Ukrai'ny (CDAGOU). – F.62 (Ukrai'ns'kyj shtab partyzans'kogo ruhu). – Op.1 (Komanduvannja i viddily UShPR 1941–1946 rr.). – Spr.182.

6. Tam samo. – Spr.220 (Specpovidomlennja UShPR pro dijaj'nist' ukrai'ns'kyh nacionalistiv na okupovanij terytorii' vid kvitnja 1943 r.). – 90 ark.

7. Istorija ukrai'ns'kogo vijs'ka 1917–1995 / Avtory V. Grynevych, L. Grynevych, B. Jakymovych ta in. / Uporjadnyk Ja. Shashkevych. – L'viv: Svit, 1996. – 840 s.

8. Patryljak I. K. Do pytannja pro vnesok OUN ta UPA u borot'bu proty nacysts'kyh okupantiv na terytorii' Ukrai'ny // UIZh. – K., 2004. – №5. – S.85–91.

9. Myhal'chuk V. Na grani dvoh svitiv. (Do gromads'kogo profilju Tymosha Basjuka–Javorenka) // Samostijna Ukrai'na. – 2000. – sichen' – berezen'. – S.42–50.

10. CDAVOVU. – F.3833. – Op.1. – Spr.102 (Postanovy III konferencii' Organizacii' ukrai'ns'kyh nacionalistiv samostijnykiv derzhavnykiv (17–21 ljutogo 1943 r.)). – 6 ark.

11. Tam samo. – F.4328. – Op.1. – Spr.7 (Povidomlennja z okupovanyh shidnyh oblastej №46 vid 19.03.1943 r.). – 64 ark.

12. CDAGOU. – F.62. – Op.1 (Komanduvannja i viddily UShPR 1941–1946 rr.). – Spr.182.

13. Kentij A. «Dvofrontova» borot'ba UPA (1943 – persha polovyna 1944 rr.) // Organizacija ukrai'ns'kyh nacionalistiv i ukrai'ns'ka povstans'ka armija. Istorychni narysy / Vid. red. S. V. Kul'chyc'kyj. – K.: Instytut istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, Naukova dumka, 2005. – S.160–222.

14. Vovk O. Organizacijne oformlennja UPA v konteksti politychnoi' situacii' // Volyn' i Holmshhyna 1938–1947 rr.: pol's'ko–ukrai'ns'ke protystojannja ta jogo vidlunnja. Doslidzhennja, dokumenty, spogady. – L'viv, 2003.

15. CDAGOU. – F.1. – Op.23 (Osoblyvyj sektor CK Kompartii' Ukrai'ny (tajemna chastyna) 1941–1946 rr.). – Spr.523 (Dopovidni zapysky narodnogo komisara vnutrishnih sprav URSR pro dijaj'nist' ukrai'ns'kyh nacionalistiv za period 15.04.43–7.11.43 r.). – 192 ark.

16. Kentij A. Narys borot'by OUN–UPA v Ukrai'ni (1946–1956 rr.) / Za red. A. Kenija. – K.: Instytut istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 1999. – 201 s.

17. Sodal' P. Ukrai'ns'ka Povstancha Armija. 1943–1949. Dovidnyk. – N'ju–Jork: Prolog, 1995. – 295 s.

18. Lenartovych O. Ju. Seljanstvo Zahidnoi' Ukrai'ny v nacional'no – vyzvol'nij borot'bi 1944–1950 rr. / Za red. O. Ju. Lenartovycha. – Luc'k: red.–vyd. viddil Volyn. derzh. un–tu im. Lesi Ukrai'ny, 1998. – 154 s.

19. Derzhavnyj arhiv Rivnens'koi' oblasti (DARO). – F.R.–30 (Koлекція документів ОУН–УПА shho dijaly na terytorii' Rivnens'koi'

oblasti). – Op.2. – Spr.17 (Vijs'kovi zvannja i funkcii' organiv upravlinnja UPA). – 45 ark.

20. Litopys UPA. T.1. Volyn' i Polissja; nimec'ka okupacija; knyga persha: Pochatky UPA; dokumenty i materialy / Vid. red. Je. Shendera, spivred. P. Potichnyj. – Toronto: «Litopys UPA», 1989. – 256 s.

Lenartovich O. Yu., Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of New and Newest History of Ukraine, East–European National University named after Lesia Ukrainka (Ukraine, Lutsk), oleg.lenartovich@gmail.com

Insurgent tactics of the OUN (b) in 1942–1943

Among the range of problematic issues in the history of the Second World War, the greatest interest of scholars is caused by those concerning the processes of formation of the fundamental principles of the nationalist ideology of their implementation by political parties, the prospects of the national liberation movement in the late 1940s and early 1950s. Objective assessment of the work of the OUN and the nationalist armed forces created by it have the potential to put an end to the controversy of scientists regarding the nature, tactics and strategy of the struggle. Given the diametrically opposite attitude of Ukrainians to the proposed problem caused by the lack of reliable information, political speculations, the relevance of the topic is determined not only by scientific and cognitive factors, but also by practical – political ones.

Keywords: Ukraine, OUN, Central Command, Ukrainian Insurgent Army.

* * *

УДК 94(477)«1941/1953»:378

Лук'яненко О. В.,

кандидат історичних наук, ст. викладач,
Полтавський національний педагогічний
університет ім. В. Г. Короленка (Україна, Полтава),
luckyanenko.ov@gmail.com

Рятуючи та віднімаючи життя: студентка–освітянка на полі німецько–радянської війни

Ілюструються особливості процесу мобілізації студенток вищого педагогічного закладу Полтави у часи німецько–радянської війни 1941–1945 рр. Застосування методу контент–аналізу дозволило проілюструвати залучення дівчат до різних видів робіт на фронті, визначити час перебування у збройних силах, період та причини демобілізації. Розвідка написана у межах науково–дослідної роботи кафедри культурології ПНПУ імені В. Г. Короленка «Регіональні виміри повсякденної культури України XVIII–XX століть».

Ключові слова: повсякдення, студентки, німецько–радянська війна, вища педагогічна школа, мобілізація, Червона Армія.

Зруйноване німецько–радянською війною будення полтавських освітян змусило молодь педагогічного вишу жити на межі невизначеності, породженої мінливістю воєнних успіхів, та побутового пристосування до найжахливіших умов. Проблема участі у війні у гендерній площині досліджувалася у колективній монографії «Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні» (2015) за редакцією докторки історичних наук Г. Грінченко та кандидаток історичних наук К. Кобченко та О. Кісь. Побут студентської молоді України у роки протистояння подає інтернет–журнал «Студвей». Життя вихованців Полтавського педагогічного вишу у 1941–1945 рр. висвітлене у ювілейних виданнях, присвячених 95–літтю та 100–річчю цього навчального закладу.

Метою даного дослідження є аналіз активності полтавських студенток у лавах Червоної Армії у ході німецько–радянської війни 1941–1945 рр. Джерельну базу становлять 1028 підшивок під загальною назвою «особова справа студента» Полтавського педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, які навчалися у закладі з 1943 по 1953 роки. З них 30 дівчат записали, що були мобілізовані до лав РСЧА.

Попередні дослідження виявили, що студентки Полтавського педінституту потрапляли в армію у ході декількох хвиль мобілізації, в основному у 1941 році, інколи вказуючи як причину приєднання до РСЧА добровільність або бажання помсти. Ми з'ясували, що найбільша кількість стала до служби у 1941 р. (19 осіб) та під кінець війни у 1944 р. (6 осіб). У ході німецько-радянської війни прикликали 5 осіб (1942 – 3 особи, 1943 р. – 2 особи). Відомо також, що майже 1/3 студенток не зазначила роду занять у збройних силах СРСР. Інші працювали на 22 різних посадах. Це часто була штабна робота, яка передбачала виконання обов'язків писарів, скарбників, діловодів, працівників їдальні, телефоністок, агітаторів, секретарів комсомольських осередків тощо.

Майже 73% із тих, про чю активність відомо достеменно, були задіяні у сфері медичного обслуговування військових. Це цілком відповідало довоєнній практиці військової підготовки жінок, де ім головним чином відвели виконання саме допоміжних – санітарних – функцій [28, с. 74]. Усі без винятку студентки педінституту також проходили подібні курси. По закінченню навчання дівчата ставали медсестрами запасу [21]. Інші приходили уже з ширшою професійною підготовкою. Скажімо, Катерина Крамаренко спочатку здобувала медичну освіту у Київському інституті. Через матеріальні труднощі у 1941 р. дівчина перевелася на український відділ Полтавського педінституту, й одразу ж була мобілізована [23]. Катерина Гмиря після Харківської фельдшерської школи у 1941 р. також була призвана фельдшером у госпіталь 1350 Харкова, хоча згодом змінила від діяльності [8].

Дівчата без поглибленого знання у медицині працювали медсестрами при військових з'єднаннях [2]. Наприклад, другокурсниця російського відділу Ганна Трошак була на Калінінградському, 1-ому Прибалтійському та 2-ому Далекосхідному фронтах з червня 1941 р. по вересень 1945 рр. [12]. Освітянки були задіяні у хірургічних польових [11] та евакуаційних госпіталях у різних регіонах СРСР (№1056 – сільськогосподарський інститут м. Полтава [9], згодом – м. Саратов [29]), №1344 [3] (с. Олексіївка, Акмолинська область, Казахстан [26]), №1767 [14] (у 1941 – середня школа №3 м. Полтава, згодом м. Моздок, Північна Осетія–Аланія [24]), №2588 (с. Гусьовка Сталінградської області [20]), №2914 [13] (м. Вика Горьківської області [25]), а також у санітарних дружинах на військово-санітарних потягах [7].

Інколи освітянки не вказували місця несення служби. Проте, однополчани часто розшукували їх навіть десятиліттями після війни. Наприклад, у 1974 р. військові написали листа-клопотання до адміністрації Полтавського педінституту з проханням допомогти знайти Марію Таран, студентку природничого факультету, – «славну Марусю, яка врятувала багатьом солдатам життя» [17]. Невідомо, чи вона знайшлася, бо й у листі не було вказано місця служби однополчан. Дівчата могли підкреслювати, що займалися виключно медичною роботою. Так, Ганна Кононенко, мобілізована в армію медичною сестрою у госпіталь НКО 387, зауважила: «на фронті була, у боях участі не брала» [1]. Хоча й траплялися історії, у яких медичні працівниці все ж були невольними учасницями сутичок. Третьокурсниця українського відділу Олександра

Куцовол після десятимісячних курсів медсестер при вишій була забрана на фронт у перші дні мобілізації – 25 червня 1941 р. Дівчина несла службу у 223 медико-санітарному батальйоні 132 стрілецькій (Бахмацько-Варшавській двічі Червонопрапорній ордена Суворова) дивізії 13 армії на Брянському фронті. Однак, 10 жовтня 1941 р. у Брянських лісах коло с. Негіно армія потрапила в оточення німців. Дівчина зауважує, що вони «билися з німцями до останнього патрона з метою вибратися звідти і з'єднатися з передовими частинами фронту. Несприятливі дороги для автомашин (трясовини і луки) призвели до того, що ми позбулися всіх машин (багато знищили німці через бомбіння, багато машин доводилося нам самим спалити)». За 10 днів у Хомутинському районі Курської області німці схопили медичну сестру в полон [4].

Лише 4 жінок однозначно заявили, що тримали зброю в руках. Двоє з них змінили на військову шинель білі халати медичних сестер. Так, Катерина Гмиря після роботи фельдшером стала бійцем 28 окремої лижної бригади, а згодом билася у складі 30 та 115 окремих стрілецьких бригадах, де воювала до контузії у 1943 р. [8]. А її колега Євгенія Мандро-Апродова пройшла шлях від медсестри та саніструктора винищувального протитанкового дивізіону до участі у розвідці дивізії [19].

Двоє інших пристали до різних формувань після звільнення з окупації у 1943 р. Катерина Бабенко констатувала: «у складі I Українського фронту та дивізії, що носить назву Полтавської, визволяла Полтаву» [15]. Катерина Приліпко у свою чергу після звільнення рідного села Онопріївка Кіровоградської області була бійцем винищувального батальйону при Онопріївському РВ НКВС [6].

Автобіографії студенток дозволяють вирахувати, скільки часу дівчата провели на службі Батьківщині. Із 30 джерел лише 3 не містять інформації, здатної бодай натякнути на час призову чи демобілізації. Найменше у складі збройних сил освітянки провели близько 4–5 місяців. Такий короткий термін був у силу обставин: полону [4], довгого навчання військової спеціальності у тилу [22] чи приєднання лише після деокупації рідних населених пунктів [6]. Від 1 року до 3 у війську на різних посадах служили 6 студенток педагогічного інституту Полтави. В середньому дівчата провели на війні 33 місяці. (Кількість тих, хто прослужив від 3 до 4 років – 6 осіб). Найбільша ж кількість пройшла всю війну: восьмеро – 4 роки, троє інших – пробули на фронтах на 2 [16], 3 [12] та 5 місяців довше [10]. Найдовше у лавах РСЧА (4 роки 10 місяців) прослужила студентка російського відділу Олександра Горулько, призвана з першим набором 26 червня 1941 р., аж до квітня 1946 [18].

Демобілізація до завершення воєнних дій насватувала у разі загострення хронічної хвороби [11] чи контузії у боях [8]. Дівчата продовжували воювати й після капітуляції Німеччини у травні – до кінця літа – осені 1945 р. [5]. Віра Звенигородська згадує звільнення в запас згідно зі статтею 43А [16]. Проте, Закон про загальний військовий обов'язок 1939 р. не мав такого пункту. Наявна стаття 43 констатувала, що після досягнення граничного віку стану в запасі особи начальницького складу звільняються у відставку [27]. Часом дівчата просили виш посприяти у демобілізації, бо командування не хотіло відпускати їх на продовження

навчання, обіраного війною. Про це у своєму листі до дирекції педінституту наголосила дружокурсниця фізмату Ганна Корнієнко. Із серпня 1944 р. вона працювала медсестрою у центральному санаторії Червоної армії в Криму і просила надіслати їй виклик до вишу, з яким лише могла отримати звільнення [14].

Як би там не було, дівчата в кінці війни хотіли мирного життя. Олександра Куцовол навпаки переконливо стверджувала: «Я зараз горю бажанням влитися в ряди студентів і закінчити педінститут» [4]. Однак часто боялися, що втрачать саму можливість відновити навчання. Так, демобілізована лише у листопаді 1945 р. Раїса Погрібна у листі до адміністрації Полтавського педінституту пояснювала затримку з подачею документів: «через запізнення не насмілилася продовжувати освіту зразу у 1945 р.» [10].

Список використаних джерел

- Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Ф. Особові справи студентів стаціонару. – Оп. Випуск 1945 р. Учительський дворічний інститут. Мовно-літературний відділ. стаціонар Рос. відділ №70–90. – Спр. Кононенко Ганна Ємелянівна. – Арк.2.
- Там само. – Оп. Випуск 1945 р. Учительський дворічний інститут. Фізико-математичний факультет. Стаціонар №202–218. – Спр. Зоуля Ганна Прокопівна. – Арк.2.
- Там само. – Спр. Конашевич Ірина Йосипівна. – Арк.3.
- Там само. – Оп. Випуск 1946 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Мовно-літературний відділ. Укр. відділ. Стаціонар №254–286. – Спр. Куцовол Олександра Корнілівна. – Арк.2–2зв.
- Там само. – Оп. Випуск 1946 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Фізико-математичний факультет. Стаціонар №336–362. – Спр. Мирна Анна Семенівна. – Арк.3.
- Там само. – Спр. Приліпко Катерина Аврамівна. – Арк.2.
- Там само. – Оп. Випуск 1946 р. Учительський дворічний інститут. Мовно-літературний факультет. Рос. відділ. Стаціонар №398–418. – Спр. Канонова Ніна Володимирівна. – Арк.2.
- Там само. – Оп. Випуск 1947 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Мовно-літературний факультет. Укр. відділ. Стаціонар №456–505. – Спр. Гмиря Катерина Феофанівна. – Арк.2.
- Там само. – Спр. Лугова Лідія Георгіївна. – Арк.4.
- Там само. – Спр. Погрібна Раїса Василівна. – Арк.15.
- Там само. – Оп. Випуск 1947 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Мовно-літературний факультет. Рос. відділ. Стаціонар №506–536. – Спр. Бридун Лідія Іванівна. – Арк.4.
- Там само. – Спр. Трошак Ганна Григорівна. – Арк.9.
- Там само. – Оп. Випуск 1947 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Природничий факультет. Стаціонар №649–699. – Спр. Кирячок Варвара Юхимівна. – Арк.2.
- Там само. – Оп. Випуск 1947 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Фізико-математичний факультет. Стаціонар №602–624. – Спр. Корнієнко Ганна Іванівна. – Арк.2.
- Там само. – Оп. Випуск 1947 р. Учительський дворічний інститут. Мовно-літературний факультет. Рос. відділ. Стаціонар №557–575. – Спр. Бабенко Катерина Павлівна. – Арк.2.
- Там само. – Оп. Випуск 1948 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Природничий факультет. Стаціонар №2. – Спр. Звенигородська Віра Панасівна. – Арк.11.
- Там само. – Спр. Таран Марія Захарівна. – Арк.8.
- Там само. – Оп. Випуск 1948 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Мовно-літературний факультет. Рос. відділ. Стаціонар. – Спр. Дьяконенко Надія Трохимівна. – Арк.2.
- Там само. – Спр. Мандро-Апродова Євгенія Анатоліївна. – Арк.3.
- Там само. – Оп. Випуск 1948 р. Учительський дворічний інститут. Фізико-математичний факультет. Стаціонар. – Спр. Іванченко Любов Василівна. – Арк.7.
- Там само. – Оп. Випуск 1949 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Мовно-літературний факультет. Рос. відділ. Стаціонар. – Спр. Закладна Олександра Ігорівна. – Арк.6зв.
- Там само. – Спр. Крапива Галина Григорівна. – Арк.5.
- Там само. – Оп. Випуск 1949 р. Педагогічний чотирирічний інститут. Мовно-літературний факультет. Укр. відділ. Стаціонар. – Спр. Крамаренко Катерина Іванівна. – Арк.2.
- Военно-медицинские подразделения в Северной Осетии в годы Великой Отечественной войны. – URL: <http://iratta.com/materials/novaya/16588-voenno-medicinskie-podrazdeleniya-v-severnoy-osetii-v-gody-velikoy-otechestvennoy-voyny.html>
- Госпиталя Горьковской области. – URL: http://kurgan.clan.ru/load/gospitalja_gorkovskoj_oblasti/1-1-0-24
- Жакупова М. Тыловые эвакуогоспитали Казахстана и Республик средней Азии. – Лечебная деятельность эвакуогоспиталей. – URL: <http://bibliotekar.kz/tylovyevakogospitali-kazahstana-i-res/lechebnaja-deyatelnost-yevakogospitali.html>
- Закон о всеобщей воинской обязанности. – URL: <http://rkk.ru/docs/all/z010939.htm>
- Кобченко К. Жінки як військовий ресурс тоталітарної влади: радянські гендерні стратегії передвоєнного часу // Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства: зб. наук. праць / за наук. ред. докторки істор. наук Г. Грінченко, канд. істор. наук К. Кобченко, канд. істор. наук О. Кісь. – Київ: ТОВ «АРТ КНИГА», 2015. – С.61–78.
- Петров В. В. Деятельность эвакуогоспиталей на территории Саратовской области в годы Великой Отечественной войны // Биолетень медицинских интернет-конференций. Издательство: Наука и инновации. – Саратов, 2016. – Т.6, №1. – С.150–152.

References

- Arhiv Poltav'skogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni V. G. Korolenka. – F. Osobovi spravy studentiv stacionaru. – Op. Vypusk 1945 r. Uchytel's'kyj dvorichnyj instytut. Movno-literaturnyj viddil. stacionar Ros. viddil №70–90. – Spr. Kononenko Ganna Jemeljanivna. – Ark.2.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1945 r. Uchytel's'kyj dvorichnyj instytut. Fyzyko-matematychnyj fakul'tet. Stacionar №202–218. – Spr. Zozulja Ganna Prokopivna. – Ark.2.
- Tam samo. – Spr. Konashevych Iryna Josypivna. – Ark.3.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1946 r. Pedagogichnyj choty'r'ohrichnyj instytut. Movno-literaturnyj viddil. Ukr. viddil. Stacionar №254–286. – Spr. Kucovol Oleksandra Kornylivna. – Ark.2–2zv.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1946 r. Pedagogichnyj choty'r'ohrichnyj instytut. Fyzyko-matematychnyj fakul'tet. Stacionar №336–362. – Spr. Myrna Anna Semenivna. – Ark.3.
- Tam samo. – Spr. Prylipko Kateryna Avramivna. – Ark.2.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1946 r. Uchytel's'kyj dvorichnyj instytut. Movno-literaturnyj fakul'tet. Ros. viddil. Stacionar №398–418. – Spr. Kanonova Nina Volodymyrivna. – Ark.2.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1947 r. Pedagogichnyj choty'r'ohrichnyj instytut. Movno-literaturnyj fakul'tet. Ukr. viddil. Stacionar №456–505. – Spr. Gmyrja Kateryna Feofanivna. – Ark.2.
- Tam samo. – Spr. Lugova Lidija Georgii'vna. – Ark.4.
- Tam samo. – Spr. Pogribna Rai'sa Vasylivna. – Ark.15.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1947 r. Pedagogichnyj choty'r'ohrichnyj instytut. Movno-literaturnyj fakul'tet. Ros. viddil. Stacionar №506–536. – Spr. Brydun Lidija Ivanivna. – Ark.4.
- Tam samo. – Spr. Troshhak Ganna Grygorivna. – Ark.9.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1947 r. Pedagogichnyj choty'r'ohrichnyj instytut. Pryrodnychyj fakul'tet. Stacionar №649–699. – Spr. Kyryachok Varvara Juhymivna. – Ark.2.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1947 r. Pedagogichnyj choty'r'ohrichnyj instytut. Fyzyko-matematychnyj fakul'tet. Stacionar №602–624. – Spr. Kornijenko Ganna Ivanivna. – Ark.2.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1947 r. Uchytel's'kyj dvorichnyj instytut. Movno-literaturnyj fakul'tet. Ros. viddil. Stacionar №557–575. – Spr. Babenko Kateryna Pavlivna. – Ark.2.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1948 r. Pedagogichnyj choty'r'ohrichnyj instytut. Pryrodnychyj fakul'tet. Stacionar №2. – Spr. Zvenygorod's'ka Vira Panasivna. – Ark.11.
- Tam samo. – Spr. Taran Marija Zaharivna. – Ark.8.
- Tam samo. – Op. Vypusk 1948 r. Pedagogichnyj choty'r'ohrichnyj instytut. Movno-literaturnyj fakul'tet. Ros. viddil. Stacionar. – Spr. D'jakonenko Nadija Trohymivna. – Ark.2.
- Tam samo. – Spr. Mandro-Aprodova Jevgenija Anatolii'vna. – Ark.3.

20. Tam samo. – Op. Vypusk 1948 r. Uchytel's'kyj dvorichnyj instytut. Fizyko–matematychnyj fakul'tet. Stacionar. – Spr. Ivanchenko Ljubov Vasylyvna. – Ark.7.

21. Tam samo. – Op. Vypusk 1949 r. Pedagogichnyj chotyř'ohrichnyj instytut. Movno–literaturnyj fakul'tet. Ros. viddil. Stacionar. – Spr. Zakladna Oleksandra Igorivna. – Ark.6zv.

22. Tam samo. – Spr. Krapyva Galyna Grygorivna. – Ark.5.

23. Tam samo. – Op. Vypusk 1949 r. Pedagogichnyj chotyř'ohrichnyj instytut. Movno–literaturnyj fakul'tet. Ukr. viddil. Stacionar. – Spr. Kramarenko Kateryna Ivanivna. – Ark.2.

24. Voенно–medicinskie podrazdelenija v Severnoj Osetii v gody Velikoj Otechestvennoj vojny. – URL: <http://iratta.com/materials/novaya/16588–voенно–medicinskie–podrazdeleniya–v–severnoy–osetii–v–gody–velikoy–otechestvennoj–vojny.html>

25. Gospitalja Gor'kovskoj oblasti. – URL: http://kurgan.clan.su/load/gospitalja_gorkovskoj_oblasti/1–1–0–24

26. Zhakupova M. Tylovyje jevakogospitali Kazahstana i Respublik srednej Azii. – Lechebnaja dejatel'nost' jevakogospitalej. – URL: <http://bibliotekar.kz/tylovyje–yevakogospitali–kazahstana–i–res/lechebnaja–dejatel'nost'–yevakogospitalej.html>

27. Zakon o vseobshhej voinskoj objazannosti. – URL: <http://rkka.ru/docs/all/z010939.htm>

28. Kobchenko K. Zhinky jak vijs'kovyj resurs totalitarnoi' vlady: radjans'ki genderni strategii' perezvojennoho chasu // Zhinky Central'noi' ta Shidnoi' Jevropy u Drugij svitovij vijn: genderna specyfika dosvidu v chasy ekstremal'nogo nasyli'stva: zb. nauk. prac' / za nauk. red. doktorky istor. nauk G. Grinchenko, kand. istor. nauk K. Kobchenko, kand. istor. nauk O. Kis'. – Kyi'v: TOV «ART KNYGA», 2015. – S.61–78.

29. Petrov V. V. Dejatel'nost' jevakogospitalej na territorii Saratovskoj oblasti v gody Velikoj Otechestvennoj vojny // Bjulleten' medicinskih internet–konferencij. Izdatel'stvo: Nauka i innovacii. – Saratov, 2016. – T.6, №1. – S.150–152.

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer in Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyanenko.ov@gmail.com

Saving and taking lives: student–teacher on the field of the German–Soviet war

The article illustrates the peculiarities of the process of mobilizing students of the higher pedagogical institution of Poltava during the German–Soviet war of 1941–1945. The application of the method of content analysis allowed to illustrate the attraction of girls to various types of work at the front, determine the time spent in the armed forces, the period and reasons for demobilization. The paper is written within the research work «Regional dimension of the everyday culture of Ukraine of XVIII–XX centuries» of the Department of Cultural Studies of PNPNU.

Keywords: everyday life, students, German–Soviet war, higher pedagogical school, mobilization, Red Army.

* * *

УДК 94(438)

Чуйко Р. В.,
аспірантка, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), rehinachuiko@gmail.com

Комплектування та впорядкування архівів УРСР у повоєнний період (1943–1950 рр.)

На основі архівних даних і опублікованих матеріалів аналізуються заходи архівістів з питань оформлення архівних матеріалів протягом повоєнних років. Представлені особливості архівного розвитку, наслідки і перешкоди, які виникали на шляху проведення архівних робіт.

Висвітлення проблеми комплектування і упорядкування архівних матеріалів в обласних і міських архівних установах є одним з важливих етапів дослідження історії архівної справи в післявоєнний період. Дане дослідження визначить основні методи та шляхи проведення комплектації матеріалів в архівах УРСР.

Таким чином, в більшості обласних архівів УРСР були укомплектовані архівні матеріали. Спеціальні групи контролю з найкваліфікованіших співробітників переглядали вже впорядковані архівні документи, і в разі необхідності, вносили доповнення або виправлення. Комплектування і порядок архівних матеріалів було виконано на досить високому рівні.

Ключові слова: архівна справа, повоєнний період, комплектування архівних матеріалів.

Висвітлення проблеми комплектування та впорядкування архівних матеріалів у обласних та міських архівних установ є однією з важливих етапів дослідження історії архівної справи в повоєнний період. Дане дослідження окреслить основні методи і шляхи проведення комплектації матеріалів в архівах УРСР.

Історіографія дослідження включає в себе основні праці по даній проблемі: І. Бутич розкрив проблему використання та комплектування матеріалів в архівах УРСР [1]. О. Мітюков є автором унікальної для досліджуваного періоду монографії «Радянське архівне будівництво на Україні. 1917–1973» [2]. Досить велику увагу О. Мітюков приділив відбудові архівного господарства, розкрив шляхи і методи упорядкування режиму збереження і кращого використання архівних матеріалів. Звісно праця витримана в рамках пануючої ідеології. Головний внесок у дослідженні історії архівної справи на сучасному етапі зробив І. Мищак у своїй монографії «Архівна справа в Україні середини 1940–х – середини 60–х рр.» [3].

В радянський період значну увагу проблемам архівознавства приділив С. Пількевич, його стаття «О работе архивных органов и государственных архивов Украины» [4].

Так, комплектування архівних документів розпочалося ще в роки війни. Офіційним циркуляром, що визначав завдання архівів щодо збереження, збирання і концентрації документів, став наказ НКВС УРСР від 12 серпня 1943 р. «Про збирання документальних матеріалів Великої Вітчизняної війни у районах УРСР, звільнених від німецько–фашистських загарбників», а згодом постанова РНК УРСР від 31 серпня 1944 р. «Про заходи до створення документальної бази історії України та історії Вітчизняної війни і впорядкування архівного господарства УРСР». За неповними даними, вже на 1 січня 1945 р. в УРСР було зібрано 4 715 фондів документальних матеріалів обсягом 481 479 од. зб. та 305 836 кг. Розсипу, 43 103 екземпляри брошур, листівок, плакатів і відозв, 41 064 – газет, 7479 – книжок, 68 963 фотонегативів і позитивів, багато кінокартин та діапозитивів. Значних зусиль доклали архівісти всіх областей України, необхідно зазначити зусилля архівістів Київщини, Харківщини, Житомирщини, які розгорнули активну пошукову роботу ще до завершення війни. Працівниками Одеського, Львівського, Чернігівського державних архівів, незважаючи на нестачу методичних знань та практичних навиків, за достатньо короткий час було зібрано розпорочені в різних містах та установах областей масив документальної спадщини Великої вітчизняної війни ті історії України [2, с. 138–150].

З 8 по 31 серпня 1943 р. у Миропіллі було сконцентровано 13 фондів – 696 од. зб [5, арк. 1]. У вересні 1943 р. було визволено обласний центр Сумської області – Суми і вже 3 вересня почали функціонувати відділ державних архівів Сумської області та облдержархівів із штатом 9 працівників. Свою увагу архівісти зосередили на збиранні документів до 1 жовтня 1943 р., в облдержархіві було зібрано 45 фондів – 1905 од. зб. [5, арк. 4, 5, 35].

У вересні відновили свою роботу також Роменський і Конотопський філіали облдержархіву. Поновили діяльність також Глухівського філіалу було неможливим, оскільки будинок архіву був повністю зруйнований,